

Maria Brudnik-Dąbrowska

Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego

Forum Oświatowe 24/2(47), 139-164

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Brudnik-Dąbrowska

*Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu. Akademia Wychowania Fizycznego
w Krakowie*

Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego*

ABSTRAKT: Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego (SPZ-WF) przeznaczona jest do pomiaru nieracjonalnych przekonań związanych z pełnioną rolą zawodową. W pracy pokazano etapy konstruowania narzędzia opartego na założeniach teoretycznych Alberta Ellisa. Badania ujawniły czteroczynnikową strukturę skali (ps1. ambicja, perfekcjonizm: $N = 10$, $\alpha = 0,76$; ps2. unikanie $N = 8$, $\alpha = 0,69$; ps3. oczekiwanie szacunku $N = 5$, $\alpha = 0,71$; ps4. neurotyczność $N = 7$, $\alpha = 0,60$).

SŁOWA KLUCZOWE: nauczyciel wychowania fizycznego, przekonania zawodowe

---

* Serdecznie dziękuję Pani prof. Helenie Sęk (UAM Poznań) za życzliwość i czas poświęcony na konsultację opracowania oraz Panu dr Czesławowi Noworolowi (UJ) za wsparcie merytoryczne podczas prac psychomotorycznych.

Jak cytować: Brudnik-Dąbrowska, M. (2012). Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego. *Forum Oświatowe*, 2(47), 139-164. Pobrano z: <http://forumoswiatowe.pl>

How to cite: Brudnik-Dąbrowska, M. (2012). Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego. *Forum Oświatowe*, 2(47), 139-164. Retrieved from: <http://forumoswiatowe.pl>

ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE

Wybór kariery zawodowej determinowany jest przez wiele czynników. Niezależnie od potrzeb związanych z rozwojem i warunkami pracy, motywacja absolwentów uczelni do pracy pedagogicznej jest bardzo różna (Chmielewski i Skarżyńska, 2001). Młodzi ludzie często decydują się na pracę w zawodzie z poczuciem misji społecznej; z przeświadczeniem, że profesja ta wymaga szczególnego powołania – swoistego „oddania siebie na służbę i na rzecz [...] rosnącego i rozwijającego się dziecka” (Homplewicz, 1998, s. 171). W toku studiów przyszli pedagodzy „słuchają pięknych słów o wolności, otwartości, tolerancji, prawości, intelektualnej uczciwości wobec uczniów” (Komar, 2000, s. 304), natomiast w konfrontacji z nieprzewidywalną i złożoną codziennością pracy pedagogicznej doświadczają przykrego dysonansu poznawczego, okazuje się bowiem, że nie są w stanie urzeczywistnić tych wartości. Równocześnie model nauczyciela, jaki zamierzali realizować, czyli wzór osoby szanowanej, posiadającej autorytet i powszechnie lubianej, a zarazem zdolnej utrzymać w ryzach podopiecznych, w praktyce okazuje się niezwykle trudny do urzeczywistnienia. Trudności, na które napotykają w pierwszych latach pracy z uczniami często rodzą uczucie porażki skutkujące utratą ideałów oraz narastającym stresem zawodowym.

Psychologiczny stres towarzyszący pracy pedagogicznej jest subiektywną, negatywną reakcją nauczyciela na te aspekty pracy w szkole, które zagrażają jego samoceni i dobremu samopoczuciu. Uważa się, że reakcje stresowe w mniejszym stopniu zależne są od fizycznych właściwości bodźca, bardziej istotną wartość ma w tym przypadku znaczenie, jakie człowiek przypisuje danemu bodźcowi. Do najważniejszych źródeł stresu nauczycielskiego zalicza się nieodpowiednie zachowanie uczniów, przeciążenie pracą, presję czasu, potrzebę satysfakcji zawodowej, niewłaściwe stosunki międzyludzkie (Kyriacou i Sutcliffe, 1987; Borg, Riding i Falzon, 1991; Boyle i in., 1995). Zgodnie z poznawczo-transakcyjną koncepcją stresu Lazarusa (1966, 1980), dla dynamiki stresu i radzenia sobie w sytuacjach trudnych (*coping*) kluczowa jest subiektywna ocena stresorów i własnych możliwości zaradczych (zasoby). Ocena może mieć charakter korzystny, kiedy dana sytuacja traktowana jest jako wyzwanie dla zdolności i aspiracji człowieka, obojętny, bądź niekorzystny. Z każdą z tych ocen związane są charakterystyczne dla niej emocje – przykładowo, ocena niekorzystna generuje napięcie wywołane poczuciem zagrożenia lub utratą ważnych wartości. Należy zaznaczyć, że antycypacja sytuacji jako zagrażającej, bywa niekiedy intensywniej odbierana niż konfrontacja z rzeczywistym zdarzeniem (Heszen i Sęk, 2008; Litzke i Schuh, 2007).

Postępowanie człowieka w danej sytuacji uzależnione jest od sposobu zinterpretowania zdarzenia przez jednostkę w oparciu o schematy poznawcze i przekonania. Schemat poznawczy to – cytując za Rumelhartem – „wiedza wyabstrahowana z doświadczenia, przydatna do interpretowania doświadczeń, swoisty pojemnik dla nowych i podobnych elementów doświadczenia” (cyt. za Oleś i Drat-Ruszczak, 2008, s. 701-702). Schematy poznawcze „stanowią ramy, na podstawie których wybieramy najistotniejsze informacje z otoczenia, nadajemy kierunek działaniom, a także za-

uważamy określone właściwości życia codziennego i wyjątkowych sytuacji” (Beck, Freeman i Davis, 2005, s. 4).

Ludzie budują zróżnicowane systemy przekonań na przestrzeni całego życia; postępując w oparciu o zinternalizowane przekonania przeżywają stosowne do nich emocje i przejawiają określone zachowania. W przypadku gdy człowiek spostrzega nowości i zmiany w kategoriach szans, gotów jest inicjować nowe działania, zastanawiając się, jakie korzyści mogą przynieść. Spostrzeganie nowości i zmiany w kategoriach zagrożeń skłania do aktywności ukierunkowanej najczęściej na to, jak uniknąć niepożądanych konsekwencji – pojawia się lęk, skłonność do podejmowania działań zapobiegawczych i obronnych (Oleś i Drat-Ruszczak, 2008). Podstawowe przekonania dotyczące świata, innych ludzi, siebie (swojej wartości) oraz ogólnych sądów o kontroli nad życiem nabywane są przez człowieka na drodze doświadczenia. Przekonania te mają bezpośredni wpływ na uczucia, myśli i zachowanie człowieka, ponieważ powstają w toku realizacji podstawowych potrzeb jednostki (uzyskiwania przyjemności, zachowania stabilnego i spójnego systemu reprezentacji doświadczeń, kontaktu – nawiązywania i podtrzymywania relacji z innymi, umacniania samooceny; zob. tab. 8.9. *Potrzeby i przekonania podstawowe według Seymoura Epsteina*, za Oleś i Drat-Ruszczak, 2008, s. 704).

Według Ellisa (1999b), przyczyną specyficznych reakcji człowieka w obliczu trudnych lub traumatycznych wydarzeń może być poznawczo-interpretacyjny system jego przekonań. Nieadekwatne do sytuacji, dysfunkcjonalne emocje i zachowania „są w dużej mierze wynikiem działania określonych schematów odpowiedzialnych za konsekwentnie zniekształcone sądy oraz towarzyszącej im tendencji do popełniania błędów poznawczych w określonych sytuacjach” (Beck, Freeman i Davis, 2005, s. 4). W tym przypadku, indywidualne procesy psychiczne są głównie pochodną zinternalizowanych przekonań o charakterze mitów.

Do niewłaściwej interpretacji zdarzeń na drodze irracjonalnych przekonań dochodzi zazwyczaj w obliczu sytuacji mającej charakter przeszkody w osiągnięciu pożądanego przez człowieka celu. Potrzeba sukcesu lub zdobycia czyjegoś uznania staje się w tym przypadku wewnętrznym nakazem (*muszę, powinienem*), równocześnie, nieracjonalne przekonania uniemożliwiają przeprowadzenie rzeczowej analizy warunków działania zwiększając ryzyko porażki (Jakubowska, 1994; Poznaniak, 1998). Przekonania tego rodzaju są przyczyną zaburzeń w reakcjach emocjonalnych; sprzyjają wyczerpaniu psychicznemu wyzwalając stany afektywne, między innymi takie, jak lęk, czy wrogość. Człowiek postrzegający świat zgodnie z przedstawionym mechanizmem nie potrafi funkcjonować społecznie, poznawczo i emocjonalnie w sposób adekwatny do rzeczywistości (irracjonalne przekonania generujące złość odnoszą się do innych osób, budzące niepokój – bezpośrednio do osoby napotykającej trudności; przekonania, które mogą prowadzić do depresji dotyczą najczęściej rzeczywistości otaczającej osobę interpretującą w sposób irracjonalny wymogi środowiska; Ellis, 1999).

Zjawisko wypalania się nauczycieli w zawodzie stanowi pochodną niezmodyfikowanego stresu, który towarzyszy pracy w szkole. Postępujący proces – zgodnie

z trójwymiarowym modelem teoretycznym Maslach i Jackson (1984) – sygnalizowany jest poprzez narastające wyczerpanie emocjonalne nauczyciela, nadmierną skłonność do dystansowania się i przedmiotowego traktowania uczniów oraz stopniową utratę poczucia sensu pracy pedagogicznej. Wypalający się nauczyciele tracąc kompetencje pedagogiczne podpadają również na zdrowiu.

Istnieje wiele czynników sprzyjających wypaleniu i czynników chroniących przed rozwojem syndromu. Zdaniem Sęk (1996), do zewnętrznych czynników ryzyka pojawienia się fenomenu należą wymagania środowiska pracy, warunki wykonywania zawodu oraz klimat emocjonalno-społeczny panujący w szkole. Do czynników podmiotowych zalicza przede wszystkim oczekiwania i cele zawodowe nauczycieli, rozbieżność między oczekiwaniami a realiami pracy pedagogicznej, nieświadome motywacje zawodowe oraz zinternalizowane mity co do pełnionej roli nauczyciela-wychowawcy. Zwraca również uwagę na deficyt zasobów – zwłaszcza niewystarczające kompetencje, głównie społeczne.

Pracę w szkolnictwie często wybierają osoby traktujące profesję pedagoga bardziej jako misję niż zawód, zarazem w toku studiów umacnia się wśród przyszłych nauczycieli skłonność do pryncypializmu. Podczas wywołującej silne emocje konfrontacji z rzeczywistością szkolną, w obliczu sytuacji trudnych, którym samodzielnie należy sprostać bez utraty twarzy, siła przekonań co do pełnionej roli zawodowej może wzrosnąć ulegając usztywnieniu (Sęk, 2000; Węgiński, 1991). Zdaniem Sęk, osoby pracujące w zawodach społecznych „mogą – między innymi wskutek sztywnych i zhierarchizowanych przekonań, opatrzonych na dodatek dużym kwantyfikatorem – być nie dość racjonalne i refleksyjne. Reprezentantów tych profesji może charakteryzować stosunkowo wysoki perfekcjonizm, niska autonomia, niska tolerancja dla odmienności, nieakceptowanie dwuznaczności i zasad prawdopodobieństwa” (Sęk, 2000, s. 90). Wyniki badań prowadzonych wśród nauczycieli (Sęk, 1996, 2000) potwierdziły kluczową rolę nieracjonalnych przekonań związanych z pełnioną rolą zawodową w procesie wypalania się pedagogów.

OPRACOWANIE SKALI PRZEKONAŃ ZAWODOWYCH NAUCZYCIELI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Edukacja fizyczna przygotowuje uczniów do całonocnej troski o podtrzymanie sprawności fizycznej i zdrowia. Stres psychologiczny, na który narażeni są nauczyciele wychowania fizycznego, niezależnie od różnorodnych uwarunkowań wynikających między innymi ze specyfiki prowadzenia zajęć ruchowych, może być również pochodną nieracjonalnych przekonań w odniesieniu do pełnionej roli.

Specyficzny stres zawodowy generują czynniki psychospołeczne pojawiające się w określonych społecznych i organizacyjnych warunkach pracy. W polskim obszarze kulturowym powstały dwa narzędzia służące do diagnozy nieracjonalnych przekonań zawodowych. Sęk, korzystając z teorii Ellisa (1987) opracowała uniwersalny kwestionariusz dla nauczycieli; wersję dla pielęgniarek przygotowała Beisert (Pasikowski, 1996). W celu umożliwienia badań nad czynnikami ryzyka w przypadku wypalania

się nauczycieli wychowania fizycznego, podjęto próbę opracowania narzędzia pomiaru dysfunkcyjnych, neurotyzujących przekonań zawodowych nauczycieli tego przedmiotu. Poniżej omówiono etapy konstruowania Skali Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego (SPZ-WF), wraz z charakterystyką psychometryczną narzędzia.

Pozycje testowe i arkusz skali SPZ-WF

Podczas operacjonalizacji zmiennych za punkt wyjścia przyjęto za Ellisem (1987, 1999b) trzy imperatywy, które, jego zdaniem, decydują o pojawianiu się irracjonalnych przekonań. Irracjonalne przekonania – ujmowane w kategoriach powinności – obejmują idee, opinie i postawy oraz wyzwalają emocje, które utrudniają skuteczne działanie lub wręcz kolidują z wybranymi celami. W celu powiązania mierzonej cechy z konkretnym zbiorem obserwacji, przeanalizowano również źródła wyzwalające, według Ellisa, stany lęku i depresji cytowane za Jakubowską (1994; zob. Suplement).

Źródła nieracjonalnych przekonań:

- I. destrukcyjna potrzeba sukcesu i aprobaty;
- II. destrukcyjna potrzeba taktu i sprawiedliwości;
- III. destrukcyjna potrzeba bezzwłocznej i stałej gratyfikacji oraz spokoju ducha.

Szersza interpretacja przekonań, które mogą sprzyjać – poprzez charakterystyczny sposób postrzegania rzeczywistości podczas niewłaściwej oceny psychologicznej zdżrzenia – tendencji do nadmiernego generalizowania faktów, skłonności do potępienia siebie i osób z najbliższego otoczenia, tym samym sprzyjać wyczerpaniu emocjonalnemu, przedstawia się następująco (Ellis, 1999b; Litzke i Schuh, 2007):

- I. irracjonalny przymus wielkich osiągnięć i zdobycia aprobaty otoczenia, zawierający się w przekonaniach, że:
  - » muszę odnieść sukces i zdobyć uznanie oraz w żadnym przypadku nie mogę narazić się na odrzucenie ze strony ważnych dla mnie osób;
  - » *Jeżeli mi się to nie uda, to nie nadaję się do niczego!*
- II. irracjonalne żądania wobec innych osób, zawierające się w przekonaniach, że:
  - » wszyscy muszą odnosić się do mnie uprzejmie i taktownie, zawsze zgodnie z moimi oczekiwaniami;
  - » *Jeżeli tak mnie nie traktują, to są źli i powinni zostać za to potępieni i ukarani!*
- III. irracjonalne żądania wobec świata, zawierające się w przekonaniach, że:
  - » świat, i tworzący go ludzie, winien być tak urządzony, aby można było szybko i z łatwością zrealizować wszystkie własne cele, stąd muszą zaistnieć warunki wykluczające znalezienie się w niewygodnej lub trudnej sytuacji.

Przygotowując narzędzie do diagnozy neurotyzujących przekonań zawodowych nauczycieli wychowania fizycznego starano się jak najpełniej oddać specyfikę pracy nauczycieli tego przedmiotu, wynikającą z obowiązków dydaktycznych oraz opiekuńczo-wychowawczych. Uwzględniono również specyfikę pracy nauczyciela w środowisku szkolnym i lokalnym (uczniowie, grono pedagogiczne, dyrekcja placówki

i rodzice uczniów). Pozycje testowe dotyczą wszystkich wymienionych obszarów. Należy zaznaczyć, że podczas formułowania pozycji (operacjonalizacja zmiennych) w zasadzie pominięto duży kwantyfikator, czyli – podkreślany przez Ellisa – negatywizm przy ocenie zdarzeń (*Jeżeli czegoś nie osiągnę lub popełnię błąd, to jestem do niczego lub jest to straszne i nie do wytrzymania*).

Po dokonanej w ramach analizy językowo-treściowej¹ selekcji pozycji testowych liczba wygenerowanych pozycji pierwszej, eksperymentalnej wersji Skali SPZ-WF wyniosła $N = 32$. Twierdzenia – format zamknięty – mają charakter nieracjonalnych przekonań wyrażających wyidealizowany i sztywny system norm zawodowych nauczyciela wychowania fizycznego. Kwestionariusz Skali SPZ-WF zawiera siedmiostopniową skalą Likerta. Osoby badane – w zależności od stopnia aprobaty treści kolejnych pozycji testowych – mają do dyspozycji jedną spośród odpowiedzi: *zdecydowanie tak, tak, raczej tak, trudno powiedzieć, raczej nie, nie, zdecydowanie nie* (7-1 pkt). Przyjęto, iż zdecydowane potwierdzenie (*zdecydowanie tak*) sugeruje irracjonalność przekonań zawodowych respondentów.

METODA

Przebieg badań i osoby badane

Prace nad Skalą SPZ-WF prowadzono w dwóch etapach:

- » pierwszy etap: październik-listopad 2004 r.; badania sondażowe na terenie województw lubuskiego i łódzkiego, liczebność próby nauczycielek i nauczycieli wf: $N = 258$; weryfikacja wersji eksperymentalnej narzędzia;
- » drugi etap: maj-czerwiec, listopad-grudzień 2005 r.; sondaż na terenie województw lubuskiego i małopolskiego; liczebność próby nauczycielek i nauczycieli wf: $N = 326$; ocena rzetelności narzędzia, przeprowadzenie procedur normalizacyjnych.

Sondaż diagnostyczny przeprowadzono na losowej próbie nauczycieli wychowania fizycznego szkół państwowych i prywatnych (II-IV etap edukacyjny); liczebność respondentów wyniosła łącznie $N = 584$; kobiety $N = 278$, mężczyźni $N = 306$. Nauczyciele zatrudnieni w mieście wojewódzkim, z terenu powiatów i gmin stanowią odpowiednio: 43,8%, 31,0% i 25,2% zbiorowości. Badani, w większości, legitymują się wykształceniem wyższym magisterskim (98,6%); sześć osób (trzy kobiety i trzech mężczyzn) posiada wykształcenie wyższe zawodowe, jedna kobieta wykształcenie średnie, jeden mężczyzna jest absolwentem studium nauczycielskiego. Zatrudnienie respondentów przedstawia się następująco: szkoła podstawowa $N = 29,1\%$; gimnazjum $N = 30,7\%$; liceum $N = 14,0\%$; technikum i zasadnicza szkoła zawodowa $N = 3,1\%$ i $3,8\%$; zespoły szkół różnego typu $N = 19,3\%$. Średni wiek nauczycieli wynosi 37,5 roku ($SD = 8,90$), kobiety – 36,9 roku ($SD = 8,07$), mężczyźni – 38,1 roku ($SD = 9,57$); średni staż pracy 13,6 roku ($SD = 9,34$), kobiety – 13,4 roku ($SD = 8,80$), mężczyźni – 13,8 roku ($SD = 9,81$).

Zastosowane metody badawcze

Do oceny parametrów statystycznych pozycji testowych Skali SPZ-WF posłużyła analiza czynnikowa – rotacje ukośne, metoda DOBLIMIN (*direct oblimin with gamma*)². Wybór rotacji ukośnej daje szansę uzyskania czynników skorelowanych – jeżeli takie są – nie wykluczając możliwości otrzymania czynników niezależnych (Zakrzewska, 1994).

Rzetelność skali określono za pomocą współczynnika zgodności wewnętrznej alfa (α) Cronbacha (zastosowana metoda oparta jest na analizie właściwości statystycznych pozycji testowych) oraz współczynnika równoważności międzypołówkowej (r_{tt}) według Guttmana (metoda polegająca na porównaniu dwóch równoważnych pod względem charakterystyk statystycznych połówek skali; *split-half*; Brzeziński, 2004). Obie metody pozwalają oszacować rzetelność testu na podstawie wyników jednokrotnego badania (metoda powtarzania testu – tzw. technika *test-retest* – w przypadku testów psychologicznych budzi wątpliwości, daje się zaakceptować w przypadku testów motoryczności czy różnicowania sensorycznego; Hornowska, 2003).

Podczas analizy korelacyjnej wykorzystano współczynnik korelacji liniowej r-Pearsona; do oceny istotności różnic posłużyły testy Manna-Whitney'a i Kruskala-Wallis.

WYNIKI

Opis Skali Przekonań Zawodowych Nauczycieli Wychowania Fizycznego (SPZ-WF)

Trafność teoretyczna jest oceną stopnia, w jakim test odzwierciedla cechę psychologiczną, która ma być przedmiotem pomiaru, pokazując związek między cechą wywodzącą się z określonej teorii psychologicznej a narzędziem, będącym operacjonalizacją owej cechy (Hornowska, 2003).

Gotowa wersja Skali Przekonań Zawodowych Nauczycieli WF (SPZ-WF) zbudowana jest z 30 pozycji testowych, pogrupowanych w cztery niezależne subskale: ps1, ps2, ps3, ps4. Podczas analizy statystycznej za kryterium włączania pozycji testowych do powstających czynników przyjęto wartość ładunku czynnikowego wyższą niż 0,30 (przy niskich lub ujemnych wartościach pozostałych ładunków). Wielkość ładunków czynnikowych pozycji Skali SPZ-WF, z wyjątkiem jednej, mieści się w przedziale 0,72-0,31. Pozycję nr 3 (*Aroganckich ... uczniów należy ... karać za ich przewinienia*), pominiętą z uwagi na niski ładunek czynnikowy (0,261), po analizie treściowej pozostawiono w puli pozycji testowych (Hornowska, 2003).

W obrębie skali zdefiniowano cztery, w miejsce trzech jak pierwotnie zakładano, homogeniczne wymiary – czynniki (por. tab. 8.9. *Potrzeby i przekonania podstawowe według Seymoura Epsteina*, za Oleś i Drat-Ruszczak, 2008, s. 704), które tworzą wiązki wzajemnie skorelowanych pozycji (tab. 1):

- » subskałe: ps1 (*ambicja, perfekcjonizm*), ps3 (*oczekiwanie szacunku*) – odzwierciedlają przekonania zawodowe nauczycieli stanowiące pochodną potrzeby sukcesu i uznania (potrzeba umacniania samooceny oraz nawiązywania i podtrzymywania dobrych relacji);
- » subskałe: ps2 (*unikanie*), ps4 (*neurotyczność*) – odzwierciedlają przekonania zawodowe nauczycieli skłaniające do podejmowania nieadaptacyjnych strategii radzenia sobie ze stresem psychologicznym w szkole.

Charakteryzując wymiary Skali SPZ-WF zgodnie z obszarem treściowym, który obejmują, zachowano blokowy układ pozycji testowych (tab. 1). Przyjęty sposób prezentacji ilustruje, w jaki sposób poszczególne pozycje (zob. Suplement) weszły do subskał, z których zbudowany jest kwestionariusz. Cztery czynniki: ps1, ps2, ps3, ps4 wyjaśniają łącznie ponad 41% całkowitej wariancji wyników; od 21% (ps4. *neurotyczność*) do 36% (ps3. *oczekiwanie szacunku*).

Trzy skale zawierają – w różnych konfiguracjach – głównie bloki pozycji testowych, które operacjonalizują imperatywy teorii Ellisa (1987). Czwarta subskała (ps2) niemal w całości powstała z pozycji testowych utworzonych w oparciu o szczegółowe opracowanie Jakubowskiej (1994); pozycje z drugiej puli itemów dopełniają również pozostałe skale (por. Suplement. Pozycje testowe i arkusz skali SPZ-WF).

Zgodnie z zaleceniami metodologicznymi Skalę SPZ-WF zbadano pod kątem ortogonalności. Cztery wymiary: ps1, ps2, ps3, ps4, które konstytuują skalę, są ze sobą dodatkowo skorelowane na poziomie istotności $p < 0,05$ i $p < 0,01$ (r -Pearsona), co skłania do ostrożności i uwzględniania tego faktu przy interpretacji wyników badań z wykorzystaniem omawianego narzędzia. Skala SPZ-WF diagnozując przekonania nauczycieli wychowania fizycznego związane z pełnioną rolą zawodową rejestruje złożoną rzeczywistość pracy pedagogicznej z wzajemnymi powiązaniem pomiędzy zjawiskami poddanymi analizie (Zakrzewska, 1994; por. Strelau i Zawadzki, 1998, s. 74).

Tabela 1

Charakterystyka wymiarów Skali SPZ-WF; wartości ładunków czynnikowych

Skala I. (N = 10); ps1. ambicja, perfekcjonizm (przekonanie o konieczności osiągnięcia sukcesów i zdobycia pełnej akceptacji osób ważnych z punktu widzenia osiągnięć zawodowych – dykcji, grona pedagogicznego, uczniów – oraz perfekcyjnego wywiązywania się ze swoich obowiązków).

LP.	TREŚĆ STWIERDZENIA	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
1.	Nauczyciel wf powinien być lubiany przez wszystkich uczniów.	0,54
5.	Uczniowie zobowiązani są do postrzegania nauczyciela jako autorytetu w każdej sytuacji.	0,55
22.	To oczywiste, że wszystkie moje poczynania w szkole powinny zyskiwać aprobatę.	0,50
2.	To oczywiste, że moi uczniowie muszą odnosić sukcesy w zawodach sportowych.	0,60

LP.	TREŚĆ STWIERDZENIA	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
12.	Nie do pomyślenia, aby moi podopieczni nie opanowali w pełni materiału ćwiczebnego.	0,62
4.	Nikt nie ma prawa znaleźć jakiegokolwiek uchybienia w mojej pracy zawodowej.	0,64
29.	Nauczyciel powinien być mistrzem w swoim zawodzie.	0,50
3.	Aroganckich i krnąbrnych uczniów należy bardzo surowo karać za ich przewinienia.	0,26
14.	Uczniowskich wybryków w żadnym wypadku nie wolno tłumaczyć głupotą lub brakiem dojrzałości.	0,40
21.	Nauczyciel nie może być zaskakiwany przez nieprzewidziane sytuacje zdarzające się w szkole.	0,37

Skala II. (N = 8); *ps2. unikanie* (przekonanie, że lepiej jest unikać trudności niż wziąć za nie odpowiedzialność, przy czym osiągnięte efekty w pracy zawodowej uzależnione są od warunków zewnętrznych).

LP.	TREŚĆ STWIERDZENIA	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
8.	W przypadku konfliktu w szkole najlepiej przeczekać, dopóki problem nie rozwiąże się sam.	0,60
19.	Kiedy dojdzie do pretensji ze strony rodziców co do pracy nauczyciela wf, najlepiej jest próbować uniknąć odpowiedzialności za zaistniałą sytuację.	0,60
18.	Podczas zajęć wf powinno się zawsze na wszelki wypadek pomijać trudne ćwiczenia.	0,52
25.	Uczniom, którzy sprawiają problemy wychowawcze nie wolno dawać kolejnej szansy.	0,42
9.	To, jakie uzyskam efekty podczas pracy w szkole jest wyłącznie dziełem przypadku.	0,63
27.	Sukcesy zawodowe nauczyciela wf zależą wyłącznie od decyzji przełożonych.	0,38
11.	Utrata panowania nad sobą nieodzwonnie towarzyszy pracy nauczyciela wf.	0,60
28.	Pracując w szkole nauczyciel wf często nie jest w stanie kontrolować własnych emocji.	0,52

Skala III. (N = 5); *ps3. oczekiwanie szacunku* (przekonanie o przynależnym uznaniu i szacunku ze strony dyrekcji szkoły, grona pedagogicznego oraz rodziców uczniów).

LP.	TREŚĆ STWIERDZENIA	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
15.	Wychowanie fizyczne musi być postrzegane w szkole na równi z innymi przedmiotami.	0,46
20.	Dyrekcja szkoły powinna w pełni doceniać moją pracę.	0,71

LP.	TREŚĆ STWIERDZENIA	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
10.	Rodzice moich uczniów powinni okazywać swoją wdzięczność.	0,44
13.	Dyrektor powinien podkreślać moje zasługi na forum szkoły.	0,65
16.	Uważam, że co roku mam prawo do wysokiego dodatku motywacyjnego za swoją pracę.	0,69

Skala IV. (N = 7); *ps4. neurotyczność* (przekonanie, że całą uwagę należy skupić na niebezpiecznych aspektach pracy w szkole, zapewniając sobie wsparcie między innymi ze strony przełożonych, którzy zobowiązani są do życzliwości i taktu w kontaktach zawodowych).

LP.	TREŚĆ STWIERDZENIA	ŁADUNEK CZYNNIKOWY
7.	Niezależnie od tego jak starannie ubezpieczam uczniów, cały czas odczuwam niepokój.	0,63
30.	Pomimo znajomości uczniów i zasad asekuracji należy cały czas pamiętać, jakie straszne rzeczy mogą wydarzyć się podczas zajęć.	0,54
23.	Niepowodzenia podczas pracy w szkole stanowią dla mnie katastrofę.	0,36
6.	Obowiązkiem dyrekcji jest natychmiastowe udzielenie pomocy, gdy tylko napotkam na trudności w pracy.	0,31
17.	W razie trudności w pracy zawodowej najlepiej jest od razu zwrócić się do kogoś o pomoc i wsparcie.	0,48
24.	Dyrektor szkoły nie może pozwolić sobie na jakikolwiek nietakt w stosunku do mnie.	0,39
26.	Nie wyobrażam sobie nawet, że mógłbym być traktowany w szkole inaczej jak pozostali nauczyciele.	0,42

ps1. ambicja, perfekcjonizm (N = 10)

Subskala ps1 odzwierciedla przekonanie o konieczności osiągnięcia sukcesów w pracy i wywiązywania się w sposób doskonały z obowiązków zawodowych oraz respektowania przez przełożonych poczynań i propozycji nauczyciela; ujawnia dążenie do sprawowania kontroli, między innymi poprzez oczekiwanie uznania przez dzieci autorytetu nauczyciela w sposób bezwarunkowy, jak również przekonanie o zasadności posługiwania się karą jako środkiem wychowawczym (skłonność do rygoryzmu).

Niezależnie od pozycji testowych operacjonalizujących imperatyw I, w skali znalazły się dwie pozycje z drugiej puli z istotną wartością ładunków czynnikowych (H.: *Powinno się być (...) kompetentnym (...) i osiągać (...) szacunek*; nr 4 – 0,64 i nr 29 – 0,50). Dwie pozycje opisują przekonania o zasadności posługiwania się przez nauczyciela w takimi strategiami jak kontrolowanie i karanie (imperatyw II: *Potrzeba taktu i sprawiedliwości*; nr 3 – 0,26; nr 14 – 0,40). Subskalę ps1 uzupełniają pozycja nr 21. Nauczyciel nie może być zaskakiwany... (imperatyw III: *Potrzeba...”świętego spo-*

koju”) – w kontekście omawianej skali pozycja operacjonalizuje przekonanie nauczyciela o obowiązku przestrzegania przez dyrekcję szkoły ustalonego trybu pracy, który umożliwia prowadzenie zajęć zgodnie z obowiązującym harmonogramem (0,37).

ps3. oczekiwanie szacunku (N = 5)

Subskala ps3 odzwierciedla przekonanie, że nauczyciel wychowania fizycznego zajmuje w zespole nauczycieli pozycję równorzędną, traktowany jest życzliwie i z szacunkiem – jego osiągnięcia są dostrzegane przez dyrekcję, grono pedagogiczne i rodziców uczniów oraz należycie gratyfikowane; jak również przekonanie, że ranga przedmiotu w szkole winna być zgodna ze znaczeniem wychowania fizycznego w edukacji młodzieży.

Skala stanowi konfigurację pięciu pozycji testowych, zawiera trzy pozycje opisujące imperatyw III (*Potrzeba... gratyfikacji*) oraz dwie pozycje wywiedzione z imperatywu II (*Potrzeba... sprawiedliwości*).

ps2. unikanie (N = 8)

Subskala ps2 rejestruje przekonania co do zasadności radzenia sobie w sytuacjach trudnych poprzez stosowanie strategii ucieczkowych, unikanie konfrontacji i nieprzyjemnych emocji; przekonanie o braku wpływu na bieg wydarzeń i zwalnianie się od odpowiedzialności w przypadku wymagających rozwiązania problemów dydaktyczno-wychowawczych.

Skalę tworzą pozycje testowe: nr 9 – 0,63 i nr 27 – 0,38 (D. *Ludzkie szczęście zależy od warunków zewnętrznych...*) oraz: nr 8 – 0,60 i nr 19 – 0,60 (F. *Łatwiej jest uniknąć życiowych trudności, niż... wziąć za nie odpowiedzialność*); jak również dwa itemy: nr 11 – 0,60 i nr 28 – 0,53 (L. *Człowiek nie jest w stanie kontrolować własnych emocji*). Dodatkowo pozycja nr 18: *Podczas lekcji wf powinno się zawsze na wszelki wypadek pomijać trudne ćwiczenia* – 0,52 (imperatyw III) oraz nr 25: *Uczniom... nie wolno dawać kolejnej szansy* – 0,42 (imperatyw II).

ps4. neurotyczność (N = 7)

Subskala ps4 odzwierciedla przekonania sygnalizujące podatność na stres i wrażliwość na porażki, rejestruje obawy towarzyszące pracy w zawodzie wynikające z koncentracji na niebezpiecznych aspektach prowadzenia zajęć ruchowych oraz skłonność do interpretowania zdarzeń jako bardziej zagrażające lub kosztowne; przekonania co do konieczności zapewnienia sobie wsparcia społecznego w obliczu pojawiających się trudności.

Pozycje testowe operacjonalizujące przekonanie o obowiązku wsparcia ze strony dyrekcji oraz zasadności rozwiązywania problemów z pomocą innych osób (imperatyw III: *Oczekiwanie wsparcia społecznego*: nr 6 – 0,31; nr 17 – 0,48) – oczekiwanie optymalnych relacji w kontaktach przełożony – podwładny i wrażliwość na odrzuce-

nie (imperatyw II: *Potrzeba taktu...*: nr 24 – 0,39; nr 27 – 0,42). Skala rejestruje uwrażliwienie na porażki (imperatyw I: *Potrzeba sukcesu: nr 23. Niepowodzenia... stanowią dla mnie katastrofę* – 0,36). Ujawnia napięcie i brak swobody podczas prowadzenia zajęć stanowiące pochodną niepokoju o bezpieczeństwo uczniów (E. *Jeżeli coś może okazać się niebezpieczne lub wzbudzające lęk, należy na tym... skupić... uwagę*; nr 7 – 0,63; nr 30 – 0,54).

Wskaźniki rzetelności

Badając rzetelność Skali SPZ-WF, rozumianą jako zgodność wewnętrzną poszczególnych wymiarów narzędzia, wykorzystano technikę alfa Cronbacha oraz metodę podziału połówkowego według wzoru Guttmana (Brzeziński, 2004). Wartości współczynników rzetelności α Cronbacha i równoważności międzypółkowej r_{tt} Guttmana uzyskane w badanej próbie nauczycieli wychowania fizycznego dla czterech podskal SPZ-WF przedstawiono poniżej:

- » ps1. *ambicja, perfekcjonizm* (N = 10): α Cronbacha=0,76; r_{tt} Guttman = 0,74,
- » ps2. *unikanie* (N = 8): α Cronbacha=0,69; r_{tt} Guttman = 0,71,
- » ps3. *oczekiwanie szacunku* (N = 5) α Cronbacha=0,71; r_{tt} Guttman = 0,72,
- » ps4. *neurotyczność* (N = 7) α Cronbacha=0,60; r_{tt} Guttman = 0,54.

Wielkości współczynnika α Cronbacha i współczynnika r_{tt} Guttmana są istotne statystycznie, co wskazuje na zadowalającą rzetelność narzędzia.

Normalizacja

Podczas badań naukowych wykorzystywane są najczęściej – w znacznym stopniu zróżnicowane – wyniki surowe (Hornowska, 2003). W celu dokonywania porównań przy wewnątrzgrupowej diagnozie przekonanych zawodowych nauczycieli wychowania fizycznego przeprowadzono normalizację Skali SPZ-WF.

Opis statystyczny czterech wymiarów skali (SPZ-WF): ps1, ps2, ps3, ps4 oraz kolejnych pozycji testowych umieszczono w tabeli 4 i w tabeli 5 (Suplement). Poniżej, w tabeli 2, zebrano pozycje, w których wystąpiły statystycznie istotne różnice w wypowiedziach kobiet i mężczyzn. Różnice są niewielkie, głównie na poziomie istotności $p < 0,05$; nie decydują o zróżnicowaniu wyników kobiet i mężczyzn w poszczególnych wymiarach skali. W subskali ps1. *ambicja, perfekcjonizm* ujawniła się różnica na granicy istotności statystycznej: $Z(1) = -1,976$; $p = 0,48$ skłaniająca do refleksji, że nauczyciele wf mężczyźni skłonni są bardziej ambicjonalnie traktować pracę w szkole (Suplement: tabela 4).

Tabela 2

Pozycje testowe Skali SPZ-WF różnicujące wypowiedzi nauczycieli wychowania fizycznego; kobiety: $N = 278$, mężczyźni $N = 306$

NR	PŁEĆ	M	ME	SD	WYNIK TESTU MANNNA-WHITNEY'A
2.					
skalaps1		To oczywiste, że moi uczniowie muszą odnosić sukcesy w zawodach sportowych.			
	kobiety	3,95	4,00	1,49	$Z = -2,19; p = 0,029$
	mężczyźni	4,24	5,00	1,65	
3.		Aroganckich i krnąbrnych uczniów należy bardzo surowo karać za ich przewinienia.			
skalaps1	kobiety	4,47	5,00	1,68	$Z = -2,21; p = 0,027$
	mężczyźni	4,76	5,00	1,66	
11.		Utrata panowania nieodzownie towarzyszy pracy nauczyciela wf.			
skalaps2	kobiety	2,20	2,00	1,17	$Z = -2,76; p = 0,006$
	mężczyźni	2,49	2,00	1,32	
16.		Uważam, że co roku mam prawo do wysokiego dodatku motywacyjnego.			
skalaps3	kobiety	4,64	5,00	1,48	$Z = -2,17; p = 0,030$
	mężczyźni	4,89	5,00	1,52	
17.		W razie trudności w pracy zawodowej najlepiej jest od razu zwrócić się (...) o pomoc i wsparcie.			
skalaps4	kobiety	5,18	5,00	1,35	$Z = -2,36; p = 0,018$
	mężczyźni	4,92	5,00	1,42	
23.		Niepowodzenia podczas pracy w szkole stanowią dla mnie katastrofę.			
skalaps4	kobiety	3,09	3,00	1,44	$Z = -2,37; p = 0,018$
	mężczyźni	2,82	3,00	1,40	
25.		Uczniom, którzy sprawiają problemy wychowawcze nie wolno dawać kolejnej szansy.			
skalaps2	kobiety	2,07	2,00	1,21	$Z = -1,98; p = 0,047$
	mężczyźni	2,34	2,00	1,45	
28.		Pracując w szkole nauczyciel wf często nie jest w stanie kontrolować własnych emocji.			
skalaps2	kobiety	2,36	2,00	1,26	$Z = -3,42; p = 0,001$
	mężczyźni	2,70	2,00	1,30	

Podczas normalizacji skali posłużono się miarą odchylenia standardowego. W obrębie czterech podskal utworzone zostały trzy klasy wyników:

- » wyniki mieszczące się w przedziale wyników przeciętnych ($M - \frac{1}{2} SD < \text{wynik skali} \leq M + \frac{1}{2} SD$): odpowiadają *przekonaniom racjonalnym*;

- » wyniki mieszczące się w przedziale wyników wysokich ($M + \frac{1}{2} SD < \text{wynik skali}$): sygnalizują *przekonania nieracjonalne*;
- » wyniki mieszczące się w przedziale wyników niskich ($\text{wynik skali} \leq M - \frac{1}{2} SD$): należy interpretować jako skrajne zgodnie z obszarem treściowym definiowanym przez daną podskale.

Opis statystyczny i normy testowe sporządzone dla wymiarów Skali SPZ-WF podano w tabelach 3 i 6. W tabeli 3, poniżej, zestawiono również wyniki najniższe (min.) i wyniki najwyższe (max.) uzyskane przez osoby badane. Zmienna płci nie różnicuje norm. Tabela 6 umieszczona została w Suplemencie.

Nauczycieli wychowania fizycznego niezależnie od lokalizacji placówki (wielkość ośrodka) w większości cechują realistyczne oczekiwania wobec zawodu i środowiska pracy; wyniki subskal: ps1, ps2, ps3 i ps4 mieszczą się w przedziale wyników średnich (Suplement; tabela 7). Warto zauważyć, że nauczycielki i nauczyciele zatrudnieni w szkołach na terenie powiatów i gmin w większym stopniu angażują się podczas pracy pedagogicznej (ps1. *ambicja, perfekcjonizm*); różnica ta okazała się istotna: $\chi^2(2)=6,750$; $p = 0,034$ (Suplement; tabela 7). Częściej zwracają uwagę na jakość pracy oraz oczekują akceptacji na forum szkoły dla proponowanych przez siebie rozwiązań, co daje poczucie, że ich działania są użyteczne; w nieco większym stopniu skłonni są podporządkowywać sobie grupę.

Tabela 3

Normalizacja Skali SPZ-WF (N = 584); liczebność i udział procentowy nauczycielek (N = 278) i nauczycieli wychowania fizycznego (N = 306) w danej klasie wyników; w zestawieniu uwzględniono wyniki min. i max.

PRZEKONANIA ZAWODOWE		PŁEĆ	N	M	%	OD	DO	N	%
skalaps1	zdecydowanie racjonalne	kobiety	96	34,18	50,5	10 (20)	39	190	36,6
		mężczyźni	94	33,68	49,5	10 (20)	39		
	racjonalne	kobiety	104	43,67	52,0	40	47	200	34,2
		mężczyźni	96	43,64	48,0	40	47		
	nieracjonalne	kobiety	78	52,36	40,2	48	70 (62)	194	33,2
		mężczyźni	116	52,99	59,8	48	70 (68)		
skalaps2	zdecydowanie racjonalne	kobiety	100	12,55	50,0	8 (8)	15		
		mężczyźni	100	12,61	50,0	8 (8)	15		
	racjonalne	kobiety	110	17,62	49,3	16	20	223	38,2
		mężczyźni	113	17,86	50,7	16	20		
	nieracjonalne	kobiety	68	24,28	42,2	21	56 (39)	161	27,6
		mężczyźni	93	25,45	57,8	21	56 (44)		

PRZEKONANIA ZAWODOWE		PLEĆ	N	M	%	OD	DO	N	%
skalaps3	zdecydowanie racjonalne	kobiety	91	18,51	50,0	5 (10)	21	182	31,2
		mężczyźni	91	18,34	50,0	5 (10)	21		
	racjonalne	kobiety	114	23,90	50,0	22	26	228	39,0
		mężczyźni	114	23,98	50,0	22	26		
	nieracjonalne	kobiety	73	29,16	41,9	27	35 (35)	174	29,8
		mężczyźni	101	29,41	58,1	27	35 (35)		
skalaps4	zdecydowanie racjonalne	kobiety	82	26,46	43,2	7 (13)	30	190	32,6
		mężczyźni	108	26,75	56,8	7 (16)	30		
	racjonalne	kobiety	104	33,30	47,9	31	36	217	37,1
		mężczyźni	113	33,57	52,1	31	36		
	nieracjonalne	kobiety	92	39,71	52,0	37	49 (46)		
		mężczyźni	85	39,81	48,0	37	49 (49)		

PODSUMOWANIE

Prezentowana w pracy Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli WF (SPZ-WF) powstała w oparciu o założenia teoretyczne Ellisa. Narzędzie przeznaczone do pomiaru nieracjonalnych, neurotyzujących przekonań zawodowych nauczycieli wychowania fizycznego zawiera cztery subskałe: ps1. *ambicja, perfekcjonizm* (N = 10), ps2. *unikanie* (N = 8), ps3. *oczekiwanie szacunku* (N = 5) i ps4. *neurotyczność* (N = 7).

Skala umożliwi diagnozę dwóch bloków nieracjonalnych przekonań zawodowych nauczycieli wychowania fizycznego oraz powiązanych z nimi postaw prowadzących do przesadnej, nieodpowiedniej reakcji na stres psychologiczny w szkole:

- Subskałe: ps1. *ambicja, perfekcjonizm* i ps3. *oczekiwanie szacunku* rejestrują przekonania zawodowe nauczycieli sygnalizujące skłonność do postrzegania obowiązków dydaktyczno-wychowawczych w sposób ambicjonalny.
  - » Przekonania te są pochodną potrzeby sukcesu i aprobaty:
    - » *Muszę odnieść sukces i zyskać aprobatę!*
- Subskałe: ps2. *unikanie* i ps4. *neurotyczność* ujawniają przekonania zawodowe nauczycieli wychowania fizycznego, które podczas pracy w szkole wywołują lęk i obawę w obliczu sytuacji trudnych.
  - » Przekonania te skłaniają do nieadaptacyjnych strategii radzenia sobie:
    - » *Nie mogę się skompromitować i utracić szacunku!*

Zdaniem Ellisa

„ludzie reagują *stresogennie*, gdy postrzegają daną sytuację jako skrajnie *trudną*, lub *uciążliwą* oraz gdy w układzie preferencji oceniają ją jako *nie lubianą*, *niefortunną* lub *irytującą*. [...] w obliczu tego typu *obciążeń* mają zbyt częste poczucie lęku, depresji, bezwartościowości lub gniewu, gdy absolutystycznie

i przesadnie podkreślają, że obciążenia te nie powinny istnieć, i że ludzie widzą te obciążenia – w przypadku gdy zaistnieją – jako *okropne, straszne i nie do zniesienia*” (Ellis, 1987, s. 313).

Subskala ps1. diagnozuje przekonania o konieczności spełniania się w pracy zawodowej poprzez sukcesy uczniów i nienagane wywiązywanie się z powierzonych zadań; ujawnia dążenie do sprawowania kontroli i oczekiwane akceptacji na forum szkoły dla proponowanych rozwiązań, co daje poczucie, że podejmowane działania (oraz nauczyciel) są użyteczne i ważne.

Nadmierna skłonność do perfekcjonizmu towarzyszy dużej potrzebie osiągnięć, przy czym wysoki poziom aspiracji powiązany jest najczęściej z nierealistycznymi oczekiwaniami (DeSarbo i Edwards, 1996). Osoby prezentujące taki styl pracy wyznaczają sobie i innym wysokie, nierealistyczne standardy oczekując, że zostaną spełnione. Nauczyciele o podobnych przekonaniach często są nadmiernie krytyczni w stosunku do uczniów, do siebie i dyrekcji szkoły. Narażają się na rozczarowania i negatywne emocje, tym bardziej, że gratyfikacja w pracy pedagogicznej jest odroczone – praca wykonywana w ich przypadku sumiennie, z pełnym zaangażowaniem nie przynosi bezpośrednich efektów i oczekiwanej satysfakcji. Warunkiem powodzenia podczas realizacji celów edukacyjnych jest posłuszeństwo ucznia. Nieporadność nauczyciela wychowania fizycznego w opanowaniu grupy zagraża dodatkowo wypadkiem podczas zajęć, ale... skłonność do autorytaryzmu sprzyja pojawianiu się uczucia złości i przedmiotowemu traktowaniu uczniów. Władza może być w tym przypadku „źródłem poczucia własnej mocy, podstawą doświadczenia supremacji przez sprawujących ją oraz poczucia podporządkowania i urzeczowienia tych, którzy podlegają władzy” (Czerpaniak-Walczak, 2008, s. 268).

Subskala ps3. *oczekiwanie szacunku* rejestruje przekonania nauczycieli wychowania fizycznego ujawniające oczekiwania przyjaznego klimatu emocjonalno-społecznego w szkole, w tym poprawnych kontaktów interpersonalnych. Jak pisze Zuzanna Zbróg:

„Jeśli w warunkach, w jakich funkcjonuje obecnie oświata, gratyfikacje finansowe stają się mało realne, to należałoby zadbać przynajmniej o zaistnienie w szkołach możliwości dostępu do gratyfikacji o charakterze emocjonalnym [...] o osobiste, subiektywne odczucie tego, że robi się coś ważnego, o docenienie starań i wysiłków nauczycieli” (Zuzanna Zbróg, 2009, s. 307).

W tym kontekście życzliwe relacje w szkole – z przełożonymi, współpracownikami, uczniami i rodzicami dzieci, szacunek i umiejętność docenienia wysiłku nauczyciela można uznać za istotne czynniki decydujące o satysfakcji z pracy pedagogicznej. Warto pamiętać, że poczucie satysfakcji z pracy ma charakter subiektywny...

W obliczu stresu psychologicznego człowiek podejmuje specyficzne formy aktywności określane jako radzenie sobie (*coping*). Subskala ps2. rejestruje nieracjonalne przekonania zawodowe sugerujące zewnętrzne umiejscowienie poczucia kontroli, co

skłania nauczycieli wychowania fizycznego do podejmowaniu nieadaptacyjnych strategii podczas zmagania się ze stresem. Unikanie konfrontacji oraz nieprzyjemnych emocji, między innymi poprzez brak angażowania się w przypadku pojawiającego się problemu i skłonność do zwalniania się od odpowiedzialności w obliczu sytuacji trudnych, pogłębiając istniejący stan, wyczerpuje emocjonalnie.

Zgodnie ze społeczną teorią uczenia się Rottera, osoby z wewnętrznym umiejscowieniem poczucia kontroli – w przeciwieństwie do osób zewnątrzsterownych – są przekonane, że efekty działań zależą od nich samych i od ich wysiłku, uważając się za sprawcę zdarzeń przyjmując na siebie odpowiedzialność za zaistniałą sytuację (Oleś i Drat-Ruszczak, 2008). Poszukują rozwiązań oraz informacji ułatwiających skuteczne działanie, legitymują się pozytywną samooceną i wyższym stopniem samoakceptacji. Pracują nad podniesieniem kompetencji zawodowych, jak również mniej ulegają wpływom otoczenia. Skutecznej radą sobie w sytuacjach zadaniowych, są lepszymi, efektywniejszymi pracownikami oraz kierownikami zespołów (Karney, 2007).

Kolejną skalą, która pozwala na diagnozę przekonań i wynikających z nich obaw towarzyszących nauczycielom wychowania fizycznego podczas pracy, jest subskala ps4. neurotyczność. Skala rejestruje przekonania sugerujące podwyższony poziom lęku; skłonność nauczyciela do nadmiernej koncentracji na swoich emocjach, na potencjalnych zagrożeniach, które wynikają ze specyfiki przedmiotu. Ujawnia potrzebę wsparcia społecznego ze strony otoczenia, co zapewnia poczucie bezpieczeństwa. Jak zauważa Karney (2007), pracownicy z zawyżonym poziomem lęku mają trudności z podejmowaniem decyzji, antycypują niepowodzenia i wykazują tendencję do unikania sytuacji decyzyjnych.

Skala Przekonań Zawodowych Nauczycieli WF SPZ-WF – niezależnie od konieczności prowadzenia dalszych prac w kierunku zwiększenia walorów diagnostycznych narzędzia³ – posiada zadowalające walory psychometryczne. Może być przydatna do badania nieracjonalnych, neurotyzujących przekonań zawodowych nauczycieli prowadzących zajęcia ruchowe w szkole.

O sukcesie nauczyciela w pracy pedagogicznej decyduje, prócz przygotowania kierunkowego, umiejętność giętkiego łączenia względnie trwałych przekonań z ich sytuacyjnymi aplikacjami. Dlaczego zatem dysfunkcjonalne przekonania zawodowe, które mogą skutkować wypaleniem, są podtrzymywane? W niektórych przypadkach utrwała je społeczność – między innymi poprzez mit, że nauczyciel powinien pracować w zawodzie z powołania. *Powołanie* – termin niebezpiecznie nasycony pierwiastkiem idealizmu – należy w tym kontekście rozumieć jako poświęcenie się z pełnym oddaniem swojej pracy, stąd już tylko krok do nieracjonalnych przekonań zawodowych. A może nauczyciel powinien pracować w szkole z *przekonania*, to znaczy w pełni racjonalnie korzystać zarówno z *nauczycielskiego serca*, jak i rozumu.

SUPLEMENT.
SKALA PRZEKONAŃ ZAWODOWYCH
NAUCZYCIELI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO

Pozycje testowe i arkusz skali SPZ-WF

Operacjonalizacja zmiennych – obszary nieracjonalnych przekonań zawodowych nauczycieli wychowania fizycznego (Ellis, 1987, 1999a) oraz stany lęku i depresji cytowane za Jakubowską (1994, s. 42-43):

I. Destrukcyjna potrzeba sukcesu i aprobaty: „nauczyciel wf powinien w pracy zawodowej osiągnąć sukces w realizacji wytyczonych i cenionych przez siebie celów, aby bezwzględnie wygrać i zapewnić sobie aprobatę każdego, o kim myśli, że jest ważny z punktu widzenia jego osiągnięć zawodowych”:

1. potrzeba sukcesu:

- » *To oczywiste, że moi uczniowie muszą odnosić sukcesy w zawodach sportowych.*
- » *Nie do pomyslenia jest, aby moi podopieczni nie opanowali w pełni materiału ćwiczebnego.*
- » *Niepowodzenia podczas pracy w szkole stanowią dla mnie katastrofę.*

2. potrzeba aprobaty:

- » *Nauczyciel wf powinien być lubiany przez wszystkich uczniów.*
- » *Uczniowie zobowiązani są do postrzegania nauczyciela jako autorytetu w każdej sytuacji.*
- » *To oczywiste, że wszystkie moje poczynania w szkole powinny zyskiwać aprobatę.*

II. Destrukcyjna potrzeba taktu i sprawiedliwości: „dyrekcja szkoły, podobnie jak uczniowie, zobowiązana jest do życzliwości, dobrego traktowania i dobrych manier w stosunku do nauczyciela, w przeciwnym wypadku zyskuje miano barbarzyńców zasługujących na ukaranie”:

1. potrzeba taktu:

a. zachowania uczniów:

- » *Aroganckich i krnąbrnych uczniów należy bardzo surowo karać za ich przewinienia.*
- » *Uczniowskich wybryków w żadnym wypadku nie wolno tłumaczyć głupotą lub brakiem dojrzałości.*
- » *Uczniom, którzy sprawiają problemy wychowawcze nie wolno dawać kolejnej szansy.*

b. stosunek dyrekcji i pozostałych pracowników szkoły:

- » *Dyrektor szkoły nie może pozwolić sobie na jakikolwiek nietakt w stosunku do mnie.*
- » *Nie wyobrażam sobie nawet, że mógłbym być traktowany w szkole inaczej jak pozostali nauczyciele.*

2. potrzeba sprawiedliwości:

- a. stosunek do przedmiotu:
    - » *Wychowanie fizyczne musi być postrzegane w szkole na równi z innymi przedmiotami.*
  - b. stosunek do nauczyciela wychowania fizycznego:
    - » *Dyrekcja szkoły powinna w pełni doceniać moją pracę.*
- III. Destrukcyjna potrzeba bezwzględnej i stałej gratyfikacji oraz spokoju ducha: „dyrekcja i środowisko zobowiązana jest do spełniania wszystkich oczekiwań nauczyciela i zapewnienia daleko idącej pomocy w celu uchronienia od doznawania jakichkolwiek cierpień, kłótni bądź deprywacji”:
1. bezwzględna, stała gratyfikacja:
    - a. uznanie ze strony rodziców:
      - » *Rodzice moich uczniów powinni okazywać swoją wdzięczność.*
    - b. uznanie ze strony dyrekcji szkoły:
      - » *Dyrektor powinien podkreślać moje zasługi na forum szkoły.*
      - » *Uważam, że co roku mam prawo do wysokiego dodatku motywacyjnego za swoją pracę.*
    - c. poczucie bezpieczeństwa:
    - d. oczekiwanie wsparcia społecznego:
      - » *Obowiązkiem dyrekcji jest natychmiastowe udzielenie pomocy, gdy tylko napotkam na trudności w pracy.*
      - » *W razie trudności w pracy zawodowej najlepiej jest od razu zwrócić się do kogoś o pomoc i wsparcie.*
    - e. potrzeba „świętego spokoju”:
      - » *Podczas zajęć wf powinno się zawsze na wszelki wypadek pomijać trudne ćwiczenia.*
      - » *Nauczyciel wf nie może być zaskakiwany przez jakiegokolwiek nieprzewidziane sytuacje zdarzające się w szkole.*
- A. przez wszystkich należy być kochanym i aprobowanym za wszelkie poczynania – imperatyw I;
  - B. pewne działania są złe, nikczemne, a ludzie, którzy popełniają czyny niegodziwe, powinni być surowo ukarani – imperatyw II;
  - C. rzeczą tragiczną, katastrofalną jest niepowodzenie pewnych zamierzeń – imperatyw I;
  - D. ludzkie szczęście zależy od warunków zewnętrznych, tzn. od innych ludzi lub pewnych zdarzeń
    - » *To, jakie uzyskam efekty podczas mojej pracy w szkole jest wyłącznie dziełem przypadku.*
    - » *Sukcesy zawodowe nauczyciela wf zależą wyłącznie od decyzji przełożonych.*
  - E. jeżeli coś może okazać się niebezpieczne lub wzbudzające lęk, należy na tym czynniku skupić całą swoją uwagę
    - » *Niezależnie od tego jak starannie ubezpieczam uczniów, cały czas odczuwam niepokój.*

- » Pomimo znajomości uczniów i zasad asekuracji należy cały czas pamiętać, jakie straszne rzeczy mogą się wydarzyć podczas zajęć.
- F. łatwiej jest unikać życiowych trudności, niż starać się z nimi skonfrontować i wziąć za nie odpowiedzialność
  - » W przypadku konfliktu w szkole lepiej przeczekać, dopóki problem nie rozwiąże się sam.
  - » Kiedy dojdzie do pretensji ze strony rodziców co do pracy nauczyciela wf, najlepiej jest próbować unikać odpowiedzialności za zaistniałą sytuację.
- G. człowiek potrzebuje pewnej idei lub kogoś silniejszego, na kim może polegać – imperatyw III;
- H. powinno się być zawsze kompetentnym, inteligentnym i osiągać wszelki możliwy szacunek – częściowo również imperatyw I i II;
  - » Nikt nie ma prawa znaleźć jakiegokolwiek uchybienia w mojej pracy zawodowej.
  - » Nauczyciel wf powinien być mistrzem w swoim zawodzie.
- I. terażniejszość determinowana jest przez przeszłość- pominięto;
- J. dla egzystencji człowieka jest niesłuchanie ważne co robią inni ludzie, więc należy wkładać dużo wysiłku, aby zmienić ich zgodnie z naszymi wyobrażeniami
  - » Nauczyciele wf, jako grupa zawodowa muszą mieć świadomość swojego posłannictwa.
  - » Czuję się w pełni odpowiedzialny za wychowanie i kształtowanie ciała moich uczniów.
- K. szczęście może być osiągnięte przez bierność i czekanie – pominięto (częściowo zawarte w imperatywie III);
- L. człowiek nie jest w stanie kontrolować własnych emocji
  - » Utrata panowania nad sobą nieodzownie towarzyszy pracy nauczyciela wf.
  - » Pracując w szkole nauczyciel wf często nie jest w stanie kontrolować własnych emocji.

Normalizacja

Tabela 4

Statystyki opisowe wymiarów Skali SPZ-WF ($N = 584$; kobiety: $N = 278$, mężczyźni: $N = 306$)

SUBSKALE SPZ-WF	PŁEĆ	M	ME	SD	MIN.	MAX.
skala ps1 N = 10 pozycji	kobiety	42,83	43,00	7,95	20	62
	mężczyźni	44,12	45,00	8,97	20	68
	razem	43,51	44,00	8,52	20	68

SUBSKALE SPZ-WF	PLEĆ	M	ME	SD	MIN.	MAX.
skala ps2 N = 8 pozycji	kobiety	17,42	17,00	5,03	8	39
	mężczyźni	18,45	18,00	5,78	8	44
	razem	17,96	17,00	5,46	8	44
skala ps3 N = 5 pozycji	kobiety	23,52	23,00	4,50	10	35
	mężczyźni	24,09	24,00	4,86	10	35
	razem	23,82	24,00	4,70	10	35
skala ps4 N = 7 pozycji	kobiety	33,40	33,00	5,77	13	46
	mężczyźni	32,90	33,00	5,86	16	49
	razem	33,14	33,00	5,82	13	49

Tabela 5

Skala SPZ-WF: analiza statystyczna pozycji testowych; kobiety: N = 278, mężczyźni N = 306

NR	PLEĆ	ŚREDNIA	MEDIANA	WYNIK TESTU MANNA WHITNEY'A
1.	o	5,33	5	o
	o	5,44	5	
2.	o	3,95	4	o
	o	4,24	5	
3.	o	4,47	5	o
	o	4,76	5	
4.	o	3,35	3	o
	o	3,29	3	
5.	o	4,84	5	o
	o	4,96	5	
6.	o	4,95	5	o
	o	5,07	5	
7.	o	4,32	5	o
	o	4,27	5	
8.	o	2,19	2	o
	o	2,17	2	
9.	o	1,76	2	o
	o	1,77	2	
10.	o	3,03	3	o
	o	3,26	3	
11.	o	2,2	2	o
	o	2,49	2	

NR	PŁEĆ	ŚREDNIA	MEDIANA	WYNIK TESTU MANNA WHITNEY'A
12.	o	3,25	3	o
	o	3,36	3	
13.	o	4,33	4	o
	o	4,25	4	
14.	o	4,26	4	o
	o	4,54	5	
15.	o	6,1	7	o
	o	6,24	7	
16.	o	4,64	5	o
	o	4,89	5	
17.	o	5,18	5	o
	o	4,92	5	
18.	o	2,53	2	o
	o	2,56	2	
19.	o	2,06	2	o
	o	2,08	2	
20.	o	5,43	5	o
	o	5,46	6	
21.	o	4,24	4	o
	o	4,27	4	
22.	o	3,61	4	o
	o	3,7	4	
23.	o	3,09	3	o
	o	2,82	3	
24.	o	4,12	4	o
	o	4,19	4	
25.	o	2,07	2	o
	o	2,34	2	
26.	o	5,79	6	o
	o	5,47	6	
27.	o	5,82	6	o
	o	5,66	6	
28.	o	2,26	2	o
	o	2,35	2	
29.	o	5,77	6	o
	o	2,36	2	

NR	PLEĆ	ŚREDNIA	MEDIANA	WYNIK TESTU MANNA WHITNEY'A
30.	o	2,36	2	o
	o	2,7	2	
31.	o	5,53	6	o
	o	5,66	6	
32.	o	5,93	6	o
	o	5,97	6	

*p < 0,05 **p < 0,01 ***p < 0,001

Tabela 6

Normalizacja Skali SPZ-WF - opis statystyczny subskał (N = 584)

PRZEKONANIA ZAWODOWE	M	ME	SD	MIN.	MAX.	
ps1 skala	o	33,93	35	4,44	20	39
	o	43,66	44	2,25	40	47
	o	52,74	52	4,33	48	68
ps2skala	o	12,58	13	1,99	8	15
	o	17,74	18	1,4	16	20
	o	24,96	24	3,94	21	44
ps3skala	o	18,42	19	2,53	10	21
	o	23,94	24	1,37	22	26
	o	29,3	29	2,09	27	35
ps4skala	o	26,63	27	3,32	13	30
	o	33,44	33	1,65	31	36
	o	39,76	39	2,65	37	49

Tabela 7

Przekonania zawodowe nauczycieli wychowania fizycznego w zależności od lokalizacji szkoły; statystyki opisowe

SUBSKALE	LOKALIZACJA SZKOŁY	N	M	ME	SD	TEST KRUSKALA-WALLISA
ps1skala	miasto wojewódzkie	256	42,37	43,00	8,85	$\chi^2 = 6,75$; $df = 2$; $p = 0,034$
	miasto powiatowe	181	44,35	45,00	8,37	
	gmina	147	44,46	44,00	7,91	
ps2skala	miasto wojewódzkie	256	17,75	17,00	5,43	$\chi^2 = 3,05$; $df = 2$; $p > 0,05$
	miasto powiatowe	181	17,82	17,00	5,36	
	gmina	147	18,50	18,00	5,65	

SUBSKALE	LOKALIZACJA SZKOŁY	N	M	ME	SD	TEST KRUSKALA-WALLISA
ps3skala	miasto wojewódzkie	256	23,42	24,00	4,90	$\chi^2 = 1,75; df = 2; p > 0,05$
	miasto powiatowe	181	23,93	24,00	4,31	
	gmina	147	24,38	24,00	4,78	
ps4skala	miasto wojewódzkie	256	32,57	33,00	6,17	$\chi^2 = 4,39; df = 2; p > 0,05$
	miasto powiatowe	181	33,28	34,00	5,61	
	gmina	147	33,95	34,00	5,37	

BIBLIOGRAFIA

- Beck, A. T., Freeman, A. i Davis, D. D. (2005). *Terapia poznawcza zaburzeń osobowości*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Borg, M., Riding, R. i Falzon, J. (1991). Stress in teaching: a study of occupational stress and its determinants, job satisfaction and career commitment among primary schoolteachers. *Educational Psychology*, 1(11), 59-75.
- Boyle, G. J., Borg, M. G., Falzon, J. M. i Baglioni, J. A. (1995). A structural model of the dimensions of teacher stress. *British Journal of Educational Psychology*, 1(65), 49-67.
- Brzeziński, J. (2004). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Chmielewski, K. i Skarżyńska, K. (2001). Praca w życiu Polaków: wewnętrzna potrzeba czy konieczność bytowa? *Studia Psychologiczne*, 1(39), 141-160.
- Czerpaniak-Walczak, M. (2008). Nie myśl, bądź posłuszny: dyskurs władzy w szkole. W: M. Dudzikowa i M. Czerpaniak-Walczak (Red.), *Wychowanie: pojęcia, procesy, konteksty: interdyscyplinarne ujęcie: (Tom. 4, s. 263-288)*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- DeSarbo, W. S. i Edwards, E. A. (1996). Typologies of Compulsive Buying Behavior: A Constrained Clusterwise Regression Approach. *Journal of Consumer Psychology*, 3(5), 230-262.
- Ellis, A. (1987). Co można zrobić, aby poradzić sobie ze stresem. W: G. L. Cooper i R. Pane (Red.), *Stres w pracy* (s. 306-327). Warszawa: PWN.
- Ellis, A. (1999). *Jak opanować złość zanim ona opanuje ciebie*. Poznań: Media Rodzina.
- Ellis, A. (1999b). *Terapia krótko-terminowa: lepiej głębiej trwalej*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Heszen, I. i Sęk, H. (2008). Zdrowie i stres. W: J. Strelau i D. Doliński (Red.), *Psychologia: podręcznik akademicki: (Tom. 2, s. 681-734)*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Homplewicz, J. (1998). Aksjologia nauczycielska i jej zagrożenie. W: W. Prokopiuk (Red.), *Rozwój nauczyciela w okresie transformacji* (s. 170-173). Białystok: Trans Humana.

- Hornowska, E. (2003). *Testy psychologiczne: teoria i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Jakubowska, U. (1994). Terapia racjonalno-emotywna Ellisa. W: L. Grzesiuk (Red.), *Psychoterapia: szkoły, zjawiska, techniki i specyficzne problemy* (s. 41-44). Warszawa: PWN.
- Karney, J. E. (2007). *Psychopedagogika pracy. Wybrane zagadnienia z psychologii i pedagogiki pracy*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Komar, W. (2000). *Współczesność i nauczyciel – perspektywy edukacji bez dogmatów?* Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Kyriacou, C. i Sutcliffe, J. (1978). Teacher stress: prevalence, sources and symptoms. *British Journal of Educational Psychology*, 48, 159-167.
- Lazarus, R. S. (1966). *Psychological Stress and Coping Process*. New York: Mc Graw-Hill.
- Lazarus, R. S. (1980). The Stress and Coping Paradigm. W: L. Bond i J. C. Rosen (Red.), *Competence and Coping during Adulthood* (s. 28-74). London: University Press of New England.
- Litzke, S. M. i Schuh H. (2007). *Stres, mobbing i wypalenie zawodowe*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Maslach, K. i S. Jackson, S. (1984). Burnout in organizational settings. *Applied Social Psychology Annual*, 5, 133-153.
- Oleś, P. K. i Drat-Ruszczak, K. (2008). Osobowość. W: J. Strelau i D. Doliński (Red.), *Psychologia: podręcznik akademicki: (Tom. 1, s. 651-764)*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Pasikowski, T. (1996). Charakterystyka próby i metody badawcze. W: H. Sęk (Red.), *Wypalenie zawodowe: psychologiczne mechanizmy i uwarunkowania* (s. 27-40). Poznań: Zakład Wydawniczy K. Domke.
- Poznaniak, W. (1998). Wybrane zagadnienia terapii behawioralnej. W: H. Sęk (Red.), *Spółeczna psychologia kliniczna* (s. 410-424). Warszawa: PWN.
- Sęk, H. (2000). Uwarunkowania i mechanizmy wypalenia zawodowego w modelu społecznej psychologii poznawczej. W: H. Sęk (Red.), *Wypalenie zawodowe: psychologiczne mechanizmy i uwarunkowania* (s. 83-112). Warszawa: PWN.
- Sęk, H. (1996). Zespół wypalenia zawodowego: wprowadzenie teoretyczne. W: H. Sęk (Red.), *Wypalenie zawodowe: psychologiczne mechanizmy i uwarunkowania* (s. 9-26). Poznań: Zakład Wydawniczy K. Domke.
- Strelau, J. i Zawadzki, B. (1998). *Kwestionariusz temperamentu PTS: podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Węgiński, Z. (1991). Refleksje na temat edukacji nauczycielskiej w świecie potrzeb dzisiejszych i perspektywicznych. W: H. Kwiatkowska (Red.), *Edukacja nauczycielska wobec zmiany społecznej* (s. 29-34) Warszawa: PTP.
- Zakrzewska, M. (1994). *Analiza czynnikowa w budowaniu i sprawdzaniu modeli psychologicznych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Zbróg, Z. (2009). Wypalenie zawodowe jako skutek niezaspokojenia podstawowych potrzeb społecznych nauczycieli. W: S. Popek i A. Winiarz (Red.), *Nauczyciel: zawód, powołanie, pasja* (s. 297-309). Lublin: Wydawnictwo UMC-S.

SCALE OF PROFESSIONAL BELIEFS OF PHYSICAL EDUCATION TEACHER

ABSTRACT: Scale of Professional Beliefs of Physical Education Teachers (SPB-PE) aims at measuring irrational beliefs associated with the professional role one fulfils. The paper presents consecutive stages of constructing the tool based on theoretical premises of Albert Ellis. The study has demonstrated a four-factor structure of the scale (ps1. ambition, perfectionism: $N = 10$, $\alpha = 0,76$; ps2. avoidance $N = 8$, $\alpha = 0,69$; ps3. expectation of respect $N = 5$, $\alpha = 0,71$; ps4. neuroticism $N = 7$, $\alpha = 0,60$).

KEYWORDS: physical education teacher, professional belief, professional burnout

-
1. Konsultacja poprawności językowej i trafności treściowej: prof. dr hab. Janusz Zdebski; zakres treściowy pozycji testowych przedyskutowano z nauczycielkami i nauczycielami wychowania fizycznego.
  2. Pakiet BMDP/statistical software, opracowanie: Czesław Noworol, Uniwersytet Jagielloński; wszystkie pozostałe prace statystyczne wykonał Marcin Rutkowski, GEM Kraków, pakiet statystyczny SPSS+.
  3. Opracowana dodatkowo, druga wersja narzędzia: Skala SPZ-WF.ABC ($N = 13$) zbudowana z trzech subskał – ps.A: unikanie ($N = 5$; $\alpha = 0,61$), ps.B: perfekcjonizm, oczekiwanie szacunku ($N = 4$; $\alpha = 0,55$), ps.C: neurotyczność ($N = 4$; $\alpha = 0,42$) charakteryzuje się nieco niższymi parametrami psychometrycznymi; wielkość ładunków czynnikowych pozycji testowych skali SPZ-WF. ABC mieści się w przedziale: 0,727-0,423.